
Kirjallisuutta

Isännän ääni koulutussuunnittelussa

Peltonen, Matti, Koulutus, 2000. Perustietoja ja suunta-
viivoja koulutuksen kehittämiseksi. Otava, Aavaranta-sarja, Keuruu 1987.

Koulutus 2000 teoksen esittely ja arviointi on vaikeaa. Teos ei nimittäin ole ”oikea” tutkimus eikä ”oikea” kirjakaan. Valtaosa tulevaisuuden tutkijoista pyrkii tavalla tai toisella objektiivisen tai systemaattisen esityksen suuntaan. Se voi tapahtua nykyisyyden kehityspiirteiden analyysin, ennusteiden tai vaihtoehtojen perusteiden pohdinnan tai esimerkiksi vaihtoehtojen kattavuuden avulla. Peltonen menettelee toisin. Hän valitsee tietoisesti subjektiivisen otteen, eikä perustele ja eritele näkökulmaansa muutoin kuin toteamalla sen olevan viime kädessä hänen oma kannanottonsa.

Teos ilmestyi Suomen Työnantajien Keskusliiton 80-vuotisjuhlapäivänä. Sitä ovat esitelleet mm. yliopistojen ja korkeakoulujen tiedotuslehdet. Paradoksaalinen tilanne korostuu, kun teosta käsitellään marraskuussa kasvatus-tieteen päivillä yhden seminaaripäivän verran.

”Oikea” kirjakaan teos ei kirjallisessa mielessä ole. Se on tehty tekijän mukaan ”kollaasimenetelmällä” ja sisältää runsaasti ranskalaisia viivoja, luetteloita, sitaatteja ja taulukoita. Tekijä on ollut niin kiireinen, ettei ole ehtinyt muokkaamaan suurta osaa tekstistään kokonaisiksi lauseiksi ja kappaleiksi.

Teoksen ansio on runsas ja monipuolinen tilastoaineisto ja laadullisten kuvausten aineisto. Niiden pohjalta lukija voi muodostaa myös oman näkemyksensä. Kun teknologia- ja talouspolitiikkamme nojaa niin vahvasti koulutuksen kehittämiseen, on näihin asioihin tutustuminen ajan-kohtaista ja tärkeää.

Koulutuksen ja talouden suhteiden analyysi on epäilemättä jäänyt meillä kovin heiveröiseksi. Jotakin on kuitenkin tehty. Vaherva ja Juva ovat oppikirjassaan Koulutuksen talous (1985) raivanneet kenttää. Volanen ja Alava sekä toisaalla Turkulainen ovat tutkineet ammatillista joustoa. Volanen on Kansalaiskasvatuksen Keskuksen vuosikirjassa (1987) jatkanut kiinnostavasti joustavuuden pohdintaa. Kvalifikaatiotutkimusta on tehty sekä koulutus-

poliittisella (Tuomas Takala, Tuomisto), että koulutus- ja työprosessin tasolla (mm. Engeström, Toikka). Peltosen lähdeluettelosta ei näitä tutkimuksia kuitenkaan löydä. Tämä saattaa heijastaa yleisempää ongelmaa: Kuinka vähän koulutuksen asiantuntemusta on käytetty koulutuspainotteista teknologiapolitiikkaa muotoiltaessa?

Eräs Peltosen käsittelemä asia on määrällisen koulutussuunnittelun kritiikki. Tässäkin hänellä on edeltäjiä. Ahmavaaran eriävä mielipide hyvin ajankohtaisuutensa säilyttäneeseen koulutusrakennekomitean mietintöön (1969) on pureva teknokraattisen suunnittelun kritiikki. Annika Takala ja Parkkinen (Joensuun korkeakoulu 1980) ovat puolestaan esitelleet 70-luvun kansainvälistä keskustelua, josta selviää mm. etteivät suunnittelumenetelmät ole vailla arvositoumuksia ja ettei niitä käytetä missään maassa ainoana suunnittelun välineenä. 70- ja 80-luvun vaihteessa käytiin Unescon Prospects-aikakausikirjassa kiinnostava keskustelu. Kaksi suunnittelun pionieria George Psacharopoulos ja

Hans N. Weiler esittivät vuoden 1978 numeroissa kriittisiä huomioita koulutussuunnittelun tilasta. Unescon virkailijana työskennellyt Boris K. Kluchnikov vastasi vuoden 1980 ensimmäisessä numerossa pitään kritiikkiä osaksi pelkästään akateemisena. Vuoden 1981 numerossa 2 kriitikot vastasivat. Itse asiassa näytti syntyvän yksimielisyys mm. seuraavista asioista: tulisi siirtyä osallistuvampaan suunnitteluun, laajentaa suunnittelun pohjaa monitieteisemmäksi, saattaa tutkimus ja suunnittelu lähemmäs toisiaan ja havaita työvoima-orientoituneen suunnittelun heikkoudet. Psacharopoulos ehdotti myös siirtymistä ammatillisesta yleissivistävään opetussuunnitelmaan ja oppimaan oppimisen painottamiseen tekemään oppimisen sijasta. Peltosta lukiessa havaitsee näiden oppien saavutaneen suomalaiset työnantajat. Keskeisenä vaatimuksena olevaa koulutussuunnittelun desentralisaatiota ei sovi epäillä. Sen kannattajaksi olen itsekin 70-luvun lopulla ilmoittautunut. Pidän kuitenkin ongelmana sitä, ettei ainakaan minun tiedossani ole arvioita paikallisen ja oppilaitostason todellisesta valmiudesta toteuttaa suunnittelu-tehtävää meidän oloissamme. Eikö olisi järkevä edetä askeleittain, kokeillen ja kokeimuksia punniten?

Ehkä kiinnostavinta Koulutus 2000:ssa on "Tehdas 1995-hanke". Se edustaa hyvin pyrkimystä löytää joustavampia suunnittelumenetelmiä kriisissä tai ainakin vaikeuksissa olevien vanhojen rationaalisten menetelmien sijaan. Menetelmästä saatavilla kokemuksilla on yleistä tiedollista mielenkiintoa.

Määrällisen suunnittelun kritiikin ohella toinen asia, jonka haluan teoksesta poimia esiin, on Peltosen käsitys ns. progressiivisen tai reformipedagogiikan vanhentuneisuudesta. Tätähän yksittäiset kannanotot yhdistettynä tarkoittanevat. Meillä numeroarvostelun vähentämistä alimilla luokilla lienee ensimmäisenä esittänyt kansakoulun opetussuunnitelmakomi-

tea (1952) Matti Koskenniemmen toimesta. Ei silloin eikä myöhemminkään ole ajateltu — ehkä journalistiä lukuunottamatta — että oppimistulosten arviointi sinänsä haittaisi oppimista. Sen sijaan on etsitty arvioinnin erilaisia tehtäviä ja vaikutuksia sekä erityisesti niitä muotoja, jotka tehtäviä vastaisivat.

Progressivismi on kaiken kaikkiaan vaikeuksissa esimerkiksi Yhdysvalloissa, mutta taas esimerkiksi Japani on muuttamassa kovan valikoinnin ja kurin leimaamaa kouluun enemmän progressiivismin suuntaan. Minun käsittääkseni on aivan perusteltua ajatella, että progressivismi soveltuu suomalaiseen kouluun kunhan pidämme huolen opettajakoulutuksen korkeasta tasosta. Lopulta kysymys on arvovalinnasta: Miksi nuoren ihmisen aktiivisuuteen ja vastuullisuuteen ei tulisi luottaa?

Teoksen henkeä kuvaa Peltosen kanta koulutusrahastoihin. Hän torjuu tämän mm. työsuhdeturvaa parantamaan tarkoitetun ehdotuksen sillä perusteella, ettei "isännätöntä rahaa" voida hyväksyä. Leikkiläisesti voi ajatella, että mikäli kansalaiset tuntisivat "isännätömän rahan" argumentin, voisimme lopettaa veronmaksun ja purkaa koululaitoksemme.

Kaiken kaikkiaan Koulutus 2000 täydentää kuvaa koulutuspolitiikkamme tilasta ja tulevaisuudesta. Sen sanoma on samansuuntainen kuin aiempien tutkimusten. Emme elä koulutuspoliittisessa onnelassa, vaan meillä on samat ongelmat kuin muuallakin teollistuneessa maailmassa. Silti olemme rakentamassa yhteiskuntapolitiikkaamme yhä enemmän koulutuksen varaan. Tämän ratkaisun viisauden arvioivat 2000-luvun sukupolvet.

Ari Antikainen

PS. Kun Koulutus 2000:ssa ei ole mukana utopistista ulottuvuutta lainkaan, en ole sitä myöskään esittelyssäni käsitellyt. Sen sisällyttäminen koulutuksen tulevaisuuden pohdintaan on kuitenkin hyvin tärkeä. Mitä pidemmällä aikavälillä tulevaisuutta käsittelemme, sitä realistisempaa on pohjata toivottuun tulevaisuuteen. Nykyisen realistisen suunnittelun epäonnistuminen ja se seikka että jo koulunkäynnin kesto on 20 vuotta, tekee utopistisen suunnittelun lyhyelläkin aikavälillä varteenotettavaksi vaihtoehdoksi.